

İSLAM'DA DAYANIŞMA

Bireyin şahsiyetini inşa eden toplumdur. Toplumu inşa eden de bireylerdir. Toplumun gidişatına yön veren ise fertlerinin şahsiyetidir. İşte bu girift yapı yardımlaşma ve dayanışmayı gerekli, hatta zorunlu kılmaktadır.

Giriş

Allah Teâlâ, insanı güzel biçimde ve değerli bir varlık olarak yaratmıştır. Fakat aynı zamanda da onu hikmetine binaen aciz yaratmış ve dünya hayatına herhangi bir bilgisi olmaksızın başlatmıştır.¹ Bununla birlikte insanları kendi aralarında tanışsınlar diye kabileler ve milletlere ayırmıştır.² Onları imtihan etmek ve birbirlerini ücret karşılığında çalıştırmaları için³ güç-kuvvet, mal-mülk, anlayış-seviye ve beceri-zanaat gibi konularda birini diğerinden farklı kılmıştır. Zaman zaman insanların başlarına bela ve musibetler takdir etmiştir. Allah, tüm bu muhtaçlık hallerini insanların aralarında gerçekleşecek bir dayanışmaya vesile kılmıştır.⁴ Nitekim O, güçlülere acizleri korumayı, zenginlere fakirlere yardım etmeyi emretmiştir. Anne babaya iyilik yapmayı, akrabayı gözetmeyi, fakir ve miskine yardım etmeyi, dul ve yetimlerin haklarını korumayı ve komşuluk haklarına riayet etmeyi İslam'ın farzlarından saymıştır. Hayra çağırmayı, iyiliği emredip, kötülükten men etmeyi "en hayırlı ümmet" olmanın ve ebedi

mutluluğa erişmenin şartı olarak belirlemiş ve her bir Müslümanın üzerine mühim bir vazife olarak yüklemiştir. Allah, kullarına salih ameller işleyip, günah ve kötülüklerden sakınmak ve sakındırmak konularında aralarında yardımlaşmalarını defaatle emretmiştir. Tüm bunlar cemiyetin her bir ferdinin bir taraftan yardım ederken diğer taraftan başkalarından yardım da alabileceğini göstermekte, böylece toplumun bütününde maddi-manevi yardımlaşma ve dayanışmanın toplumsal yaşamın doğal gerekliliklerinden olduğunu göstermektedir. Allah, ilahî hikmetine binaen insanların bir arada yaşamasını irade buyurmakta hem de onlardan bunun gerekliliklerini ve sorumluluklarını tam olarak yerine getirmelerini istemektedir. Böylece yardımlaşma ve dayanışma talebini yerine getirmiş olmakla birlikte Allah'ın emrine de boyun eğmenin en güzel göstergelerinden olmaktadır. Bu sebeple bu konuda doğru bilgiye sahip olmak önem arz etmektedir.

A. Dayanışmanın Manası

Dayanışma (*Teâvun*)'un lügatte birbirini korumak, kollamak, desteklemek, yardım etmek, imdadına koşmak anlamlarına gelmektedir.⁵ Şer'î anlamı ise şeriatта emir ve teşvik edilen şeyleri yapma ve yasaklanan şeylerden sakınmada başkalarına maddi açıdan yardım etmek, manevi yönden destek olmak demektir.⁶

1 Nahl 16/78.

2 Hucurât 49/13.

3 Zuhuf 43/32.

4 O yüzden insanlar, kendilerini yetersiz hissettiklerinde yardımlaşma ve dayanışma içinde olurlar. Kur'an-ı Kerim'de Ye'cûc-Me'cûcün ifsadından korkan kavim ile Zülkameyn'in yardımlaşarak bir set inşa etmesi, (bkz. Kehf 18/94-96), Hz. Musa'nın taraftarından olan kimsenin düşmanına karşı Hz. Musa'dan yardım talep etmesi (Kasas 28/15) zikredilir. Bu olaylar bir işte yardıma ihtiyaç duyan kimsenin o işe güce yetecek başka birinden yardım isteyebileceğini gösterir.

5 Ragıp el-İsfahani, el-Müfredat; "a-v-n", maddesi; İbn Manzur, Lisanu'l-Arab; "a-v-n", maddesi.

6 Dayanışmanın hükmü ve alanında delil getirilen ayet ve hadisler buna delalet eder.

B. Dayanışmanın Önemi ve Rolü

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Allah’ım! Biz sadece sana ibadet eder, sadece senden yardım isteriz. Bizi doğru yola ilet.” (Fâtiha 1/5-6)

Bu ayetlerde ibadeti sadece Allah’a has kılma, yardımı ve hidayeti yalnızca Allah’tan dileme fiilleri çoğul kipte kullanılmıştır. Bu durum itikatta birlik anlayışının, amelde dayanışma ruhunun ve menfaatte çoğul düşünme anlayışının önemini göstermektedir. Bu ayetler namazlarda tekrar tekrar okunan Fâtiha Suresinde geçmektedir. Namaz kılan kimse ister tek başına ister cemaatle kılsın her namazında bu ayetleri okumakla kendisindeki dayanışma ruhunu diri tutmuş olur. Çünkü tek başına namaz kılarken “ben” demeyip “biz” demesiyle sadece Allah’a kulluk eden ve sadece Allah’tan yardım isteyen tüm kardeşleri adına Allah’a dayanışma hususunda söz vermiş olur.

Allah Teâlâ, her bir Müslümanı kendisinin yanı sıra diğer insanlarla olan ilişkilerinde de sorumlu tutmuştur. Hûd Suresi’nde **“O halde sen ve beraberinde tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun üzere dosdoğru ol. Haddi aşmayın! Şüphesiz Allah yaptıklarınızı görendir.”** (Hûd 11/112) buyurulmuştur. Anlaşıldığı üzere dosdoğru olma emri kişinin beraberindekileri de kapsamaktadır. Bu emir kişinin yalnızca kendisinden sorumlu olmayıp bilakis beraberindekilerden de so-

rumlu olduğunu göstermektedir. Nebîmizin *“Beni Hûd Suresi ihtiyarlattı.”*⁷ sözü de bu sorumluluğun ağırlığını ve önemini gözler önüne sermektedir.

C. Dayanışmanın Hükümü ve Sahası

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“İyilikte ve takvada yardımlaşın.” (Mâide 5/2)

Bu ayet dayanışmanın hükmünün farz, alanının “iyilik” ve “takva” olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayette geçen iyilik ve takvanın mahiyeti ise başka bir ayette şöyle beyan edilmektedir:

“Yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz iyilik değildir. Ancak iyilik Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba ve nebilere iman eden, malını sevdiği halde akrabalarına, yetimlere, fakirlere, yolculara, yardım isteyenlere ve kölelere azat etmek için veren, namazı dosdoğru ve devamlı kılan, zekât veren kişinin yaptıklarıdır. Bununla beraber ahde vefa gösterenlerin de yaptıklarıdır. Özellikle zorlukta, darlıkta ve savaşın şiddetli zamanında sabredenlerin yaptıklarıdır. İşte bunlar doğruyu söyleyen kimselerdir, İşte bunlar takva sahibi kimselerdir.” (Bakara 2/177)

Ayetten de anlaşılacağı üzere “iyilik” ve “takva”, imanın şartlarını yerine getirmek, başkalarının menfaatini

7 Tirmizi, “Tefsir”, 3293.

kendi menfaatinin üstünde tutmak, namazı eda etmek, zekâtı vermek, ahlakı güzelleştirmek gibi güzel hususiyetleri yani tümüyle Allah'ın razı olacağı kâmil bir imanı, salih amelleri, tüm güzel söz ve hareketleri kapsar.

İyilik ve takvada yardımlaşıp beraberimizdekilerle dosdoğru olma buyruğunu daha iyi anlamak ve dayanışma alanının kapsamını daha iyi kavramak için yukarıdaki ayette belirtilen ilkelere yani iman, salih amel ve ahlak konularına ayrıca değinmek gerekmektedir.

1. İmanın Şartlarını Yerine Getirmek

İmanın şartları Allah'a, ahiret gününe, melekeler, kitaplara ve nebilere iman etmektir. Bunlar ayrı ayrı ele alındığında şu şekilde incelenebilir.

a. Allah'a İman

Allah'a iman; Allah'a inanmak ve Allah'ın, rubûbiyet ve ulûhiyette herhangi bir ortağının olmamasını insanın kalben benimsemesi ve amellerine de yansıtmasıdır. Yani Allah'ın kâinatı ve ondaki tüm varlıkları yaratmada, yönetmede ve mevcudiyetini devam ettirmede ortağının olmamasına inanmaktır. Bu imanın sahibi doğru yolda ilerlediğinde, yeterli çaba gösterdiğinde, boş işlerle meşgul olmadığında, inancından geri dömediğinde Allah'ın kendisini zayıf etmeyeceğine inanır. Bu inanç yerleştiğinde kul; fikir, tasavvur, söz ve hareketlerinde kötülükten sakınır.

b. Ahirete İman

Ahirete iman, bu dünyanın bir sonu olacağına, o son geldiğinde tüm mahlûkatın yok olacağına, ondan sonra yeni bir günün başlayacağına, o günde insanların tekrar diriltilerek onlardan hesap sorulacağına, o hesabın sonucuna göre cennete veya cehenneme konulacağına, cennet nimetinin ve cehennem azabının ebediliğine ve tüm bunların gerçekleşeceğine inanmaktır. Bu inanç olursa kul, fani dünyanın geçici menfaatleri ve ziynetlerine aldanmaz. Ebedî sürecek olan aslî hayatında cezadan korunmak ve mükâfata erişmek için elinden geleni yapar.

c. Meleklerle İman

Meleklerle iman, Allah'ın melek olarak isimlendirdiği, farklı sayılarda kanatları olan,⁸ Allah'tan korkan, kibirlenmeyen, itaatkâr ve kendilerine verilen vazifeleri tam olarak yerine getiren şerefli varlıkların mevcudiyetine, onların vazifeleri içinde insanın amellerini yazmanın da olduğuna inanmak demektir. Kişinin meleklerle olan imanı tam olduğunda kendisi ile birlikte her zaman iki meleğin varlığını hissederek ağzından çıkan her sözün ve yaptığı her hareketin kayıt altına alındığı⁹ bilincine varır, amel defterinin ahirette kendisine verileceğine ve ahiret yurdunun buna göre belirleneceğine inanır. Böylece amel defterine sadece iyiliklerinin yazılmasına gayret eder.

d. Kitaplara İman

Kitaplara iman, Allah Teâlâ, kulları içinden istediği kişileri seçip,¹⁰ onlara kendi hikmetinden insanlara bildirmek istediklerini melek Cebrail vasıtasıyla indirdiğine,¹¹ bu sözlerin sahifelere yazılıp kitaplar haline getirildiğine ve dünya ahiret saadetinin bu kitapları rehber edinerek yaşamaya bağlı olduğuna ve bu kitapların sonuncusunun Kur'an-ı Kerim olduğuna inanmaktır. Bununla birlikte Kur'an-ı Kerim'in her şeyi beyan ettiğine¹² ve Kur'an'ın indirilişinden itibaren di-

8 Fâtır 35/1.

9 Kâf 50/17-18.

10 Nisâ 4/163-165; Hac 22/75.

11 Bakara 2/213.

12 Nahl 16/89; Yûsuf 12/111 ayetleri de benzer anlamdadır. Kur'an-i Kerim'in "mübîn" olması da bunu tekit eder.

ğer kitap ve şeriatların mensuh olduğuna¹³ ve kıyame-
te kadar bütün insanların Kur'an'a uymasının¹⁴ gerek-
liliğine inanmaktır. Kur'an'a bu şekilde inanan kimse
Kur'an'ı anlamak için okur, amel etmek için anlar. Böy-
lece iman ve itikadı şirkten, amel ve ibadeti bid'attan,
ahlakı çirkinlikten, muamelesi kötülükten, tasavvuru
hurafeden temizlenir.

e. Nebilere İman

Nebilere iman, Allah Teâlâ'nın kendi isteğiyle kuluna
vahyi nazil ederek onu kendi nebisi yaptığına, o kula
kendisine vahyedileni insanlara iletmesini emredip
onu resul tayin etmesine, Allah'ın tüm nebi ve resul-
leri ayırmaksızın hepsine inanmanın gerekliliğine, nebi
ve resullerin Allah tarafından insanlara rehber kılın-
dığına, onların ilkinin Hz. Âdem,¹⁵ sonuncusunun Hz.
Muhammed¹⁶ olduğuna, insanların kendilerine gön-
derilen nebi ve resullerin davetini kabul etmesinin
gerekliliğine inanmaktır. Nebi ve resullere bu şekilde
inanan kimse onların tarihlerini öğrenir, kıssalarından
ibret alır, kavimlerinin başına gelen olaylardan haber-
dar olur ve Allah'ın değişmez kanunu (*Sünnetullah*)¹⁷
tanır böylece O'na karşı gelmekten sakınır.

2. Başkalarının Menfaatini Kendi Menfaatinden Üstün Tutmak

Sıla-i rahimde bulunmak, dul ve yetimlere sahip çık-
mak, zayıf ve güçsüzleri kollamak, yolda kalmışların
ihtiyacını karşılayıp onlara destek çıkmak, yardım iste-
yen veya çekinerek isteyemeyip mahrum kalan ihtiyaç
sahiplerine yardım etmek, esir ve köleleri azat etmeyi
kendi menfaatinden üstün bilerek malını ve gayretini
bu işler için sarf etmektir.¹⁸

13 Mâide 5/58.

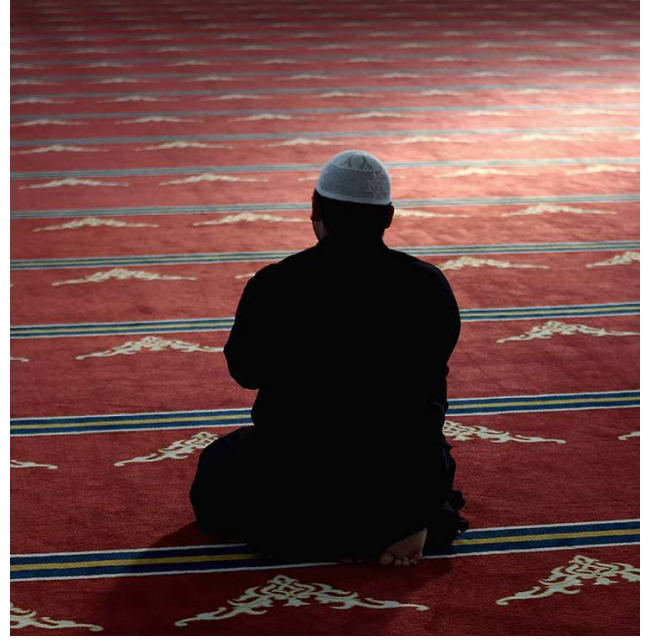
14 Çünkü Alla Teâlâ Kur'an-i Kerim'i indirmek için insanların arasından kulu Muhammed'i (s.a.v) nebilerin sonuncusu kılmıştır. (Ahzab 33/40), onu kıyamete kadar insaniyete elçi olarak göndermiştir. (En'âm 6/19, Enbiyâ 21/107, Furkân 25/1, Cuma 62/2-3).

15 Âl-i İmrân 3/33.

16 Ahzab 33/40.

17 Fetih 48/23; Rûm 30/47; Mü'min 40/51.

18 Bunu, yukarıda zikredilen Bakara 2/177. ayetindeki "malını sevdiği halde akrabalarına, yetimlere, miskirlere, fakirlere, yolculara, yardım isteyenlere ve köleleri azat etmeye vermesi" kısmı ifade eder. İlgili diğer ayetler için bkz. Âl-i İmrân 3/92; Zariyat 51/19; Me'âric 70/24-25; İnsân 76/8-9; Beled 90/11-16.

3. Namazı Eda Etmek

Beş vakit namazı dosdoğru ve devamlı kılmak, kulu
Rahman'a yaklaştırmak şeytandan uzaklaştırır.¹⁹ Kulun,
Allah'ın gücünü ve kendisinin zayıflığını itiraf ve ikrar
ettiğini ifade eder. Namaz kişiyi "**hayasızlıktan ve
kötü işlerden engeller.**" (Ankebût 29/45) Böylece
namazı dosdoğru kılan kimse farklı bir bakış açısı ka-
zanır, söz ve hareketleri düzene girer, nefsi temizlenir,
ruhu yükselir, devamlı ve düzenli olarak Allah'ın huzu-
runda olma bilinci kazanarak ihsan mertebesine erişir.
Böylece, ruh ile beden talepleri arasında dengeyi
koruyabilecek kaliteli bir insana dönüşür. Bunun so-
nucunda diğer insanlar, ondan gelebilecek muhtemel
ziyan ve eziyetlere uğramazken, onun yapabileceği
her türlü iyiliğe erişir.

4. Zekâtı Vermek

Zenginler, tüccarlar, zanaatkârlar, çiftçilik ve hay-
vancılık yapanlar kendi mallarının zekât ve öşürlerini
ayırarak gerekli kişi ve kurumlara verirse, Allah'ın rah-
metine erişir. Dünyada cimrilikten, ahirette cehen-
nemden kurtulur. Bununla beraber kendisi günahattan,

19 Alak 96/19.

malı mülkü haramdan korunur, kişinin mertebesi yükselir ve malı mülkü artar.²⁰ Böylece zekât ve öşürlerin tam eda edildiği toplumda fakir ve miskinlerin ihtiyacı giderilir. İctimaî yaşamın kolaylaşması ve mutluluğu için gerekli olan toplumsal menfaatler inşa edilir ve geliştirilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Zekât sadece fakirlere, miskinlere, zekât memurlarına ve kalpleri İslam’a ısındırılacak olanlara verilir. Bununla beraber kulları azat etmek ve borçluları borcundan kurtarmak, Allah’ın yolu ve yolcular için sarf edilir. Bu Allah tarafından farz kılındı, Allah bilendir, hikmet ile iş yapandır.” (Tevbe 9/60)

Yukarıdaki ayette malını sevdiği halde akraba, yetim, miskin ve yolculara verme meselesi ortaya konulduktan sonra zekât meselesinin ayrıca zikredilmesi malda zekât dışında da eda edilmesi gereken hakların olduğuna delalet etmesi içindir.²¹ Kur’an-ı Kerim’de “Allah yolunda mal infak etmek” ile “malı akraba, yetim, miskin ve ibn sebille-re verme”nin vakti, verenin ekonomik durumu, verilen miktarın zikredilmemesinin hikmeti bundan ibarettir. Çünkü bu hakkı eda etmenin vakti, ihtiyacın ortaya çıktığı vakittir, miktarı ise ihtiyacın giderileceği kadardır, toplumun her üyesi kendi ekonomik durumuna göre gücünün yettiği kadarını verir.

Mallarının zekâtını ayırmak ile yetinip muhtaçların ihtiyaçlarını gidermek, zorda ve darda kalanların durumunu düzeltmek, dul ve yetimlere sahip çıkmak gibi vazifelerini yerine getirmeyen zengin ve tüccarlar dinî, iktisadî ve ictimai sorumluluklarını tam olarak yerine getirmemiş olur. Çünkü bu ayetlerde zekât ayrı, yardım

etmek ayrı zikredilmiştir. Zira mal-mülk bir nimettir ve nimetin şükrünü eda etmek gerekir. Zekât ise şükrün edası değil, dini bir vecibedir. Bu sebeple zekâtı verenler vazifeyi yerine getirmiş olur, yardım edenler de nimetin şükrünü eda etmiş olur.

5. Ahlakı Güzelleştirmek

Ahlakı güzelleştirmek zulüm, haset, yalancılık, riya, kibir, kendini beğenmişlik, tembellik, gevşeklik gibi kötü huylardan korunup, ahde vefa göstermek, sabır, Allah’a tevekkül, îsâr (kendi hakkını bir başkasına verme), adil olma, merhamet, haya, iyilik, dürüstlük, cömertlik, mütevazilik gibi iyi sıfatları benimsemek ve bunları yansıtmaktır.

Ahde vefa göstermek iyi ahlakı benimsemeyi, sabırlı olmak ise kötü huylardan korunmayı gerektirdiği için ayetlerde bu iki ahlak daha çok tekit edilir. Çünkü ahd insanın tevhid kelimesini okuyup Müslüman olmak suretiyle Allah’a verdiği kesin ahdi, nikâh akdi düzenlemek suretiyle eşlerin birbirine verdiği sözleri, an-

laşma yoluyla başka insanlara verdiği vaatleri, devlet reislerinin devleti adına yaptıkları anlaşmalarını kapsar. Ahde vefa göstermek yukarıda zikredilen sözlerde durmak, vaatleri yerine getirmek, akit ve anlaşmaya uymak, bunların sonucunda ortaya çıkan kararlara riayet etmek demektir.

Sabır göstermek, kendine hâkim olmak anlamında kullanılır. İbadetin meşakkatlerine katlanmak, günahın zevklerinden vazgeçmek, musibetin zorluklarına dayanmak, cihadın savaş kısmı olduğunda cesaret göstermek gibi ayrıntıları da içerir.

İlgili diğer ayetler şu şekildedir.

“Siz insanlar için ortaya çıkarılan en hayırlı ümmet-siniz. İyiliğe emreder, kötülükten menedersiniz ve Allah’a inanırsınız. Eğer Ehl-i kitap da iman etsey-

20 Tevbe 9/103, Rûm 30/39.

21 Allah Teâlâ bir başka ayette “kendi sevdiğiniz şeyi Allah yolunda sarf etmedikçe iyiliğe erişemezsiniz” buyurmaktadır. Demek ki maldaki zekâtın başka hakları eda etmek de önemlidir.

di bu kendileri için iyi olacaktı. Onların içinden iman edenler de var. Ancak onların çoğu yoldan çıkmışlardır.” (Âl-i İmrân 3/110)

“Ey Müminler! Aranızda fısıldaştığınızda günah işlemek, düşmanlık yapmak ve Resulullah’a isyan etmek hakkında konuşmayın. İyilik ve takva hakkında fısıldaşın. Allah’tan korkun ki siz O’nun huzurunda toplanacaksınız.” (Mücâdele 58/9)

“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirinin dostlarıdır. Onlar iyiliği emreder. Kötülükten nehy eder. Namazı dosdoğru ve devamlı kılar, zekâtı verir, Allah’a ve Allah’ın Resulüne itaat eder. İşte bu kimselere Allah merhamet eder. Şüphesiz ki Allah azizdir, hikmet ile iş yapandır.” (Tevbe 9/71)

“Asra yemin olsun ki insanlar elbette ziyan içindedir ancak iman eden, salih amel işleyen, birbirlerine hakkı tavsiye eden ve sabrı tavsiye edenler ziyan içinde değildir.” (Asr 103/1-3)

İlgili bazı hadisler de şu şekildedir.

*“Müslüman Müslümanın kardeşidir, o kendi kardeşine zulmetmez ve onu terk etmez. Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah onun ihtiyacını giderir. Kim bir Müslüman kardeşinin sıkıntısını giderirse, Allah da ondan kıyamet günü, sıkıntısından bir sıkıntıyı kaldırır. Kim bir Müslümanın ayıbını örterse Allah Teâlâ kıyamet günü onun ayıbını örter.”*²²

*“Kim Müslüman kardeşine yardım ederse, Allah Teâlâ ona yardımcı olur.”*²³

Resulullah: “Kardeşin zalim de olsa mazlum da olsa ona yardım et.” buyurduğunda, bir kişi “Kardeşim mazlum ise yardım ederim de zalime nasıl yardım ederim? Ya Resulullah!” diye sorar, Resulullah da buna cevaben: “Onu zulümden engelle, bu hakikaten de ona yardım etmendir.” buyurmuştur.²⁴

Dayanışmanın alanları buraya kadar zikredilen hususlardır.

D. Dayanışmanın Şekli ve Türleri

1. Dini Dayanışma

İman nurunun yayılması, İslam adaletinin tesis edilmesi, ibadetlerin doğru bir şekilde eda edilmesi, takva anlayışının yaygınlaştırılması, ilim marifet alanının genişletilmesi, iyi ahlakın evrenselleştirilmesi, kardeşlik mefhumunun güçlendirilmesi, hayır işlerinin azami düzeye çıkartılması ve fedakârlık ruhunun benimsenmesi için maddi talebi karşılayan mescit, cami, mektep, medrese, kervansaray gibi toplumsal faaliyet alanları tesis etmek, manevi olarak da zamana uygun vaaz, nasihat, talim, terbiyede bulunmak ve bunları yaparken de teşvik edici faaliyetler yürütmek dini dayanışma içine girmektedir. Tüm bunlarda parası olanlar parasını, ilmi olanlar ilmini, gücü olanlar gücünü, vakti olanlar vaktini ortaya koyar. Böylece gerçek maddada kolektif bir dayanışma gerçekleşmiş olur.

22 Buhârî, “Mezâlim”, 244, “İkrah” 6951; Müslim, “Birr ve Sıla”, 32; Ebu Davud, “Edeb”, 4893; Tirmizî, “Hudud”, 1426, “Birr ve Sıla”, 1927.

23 Müslim, “Zikir, Dua, Tevbe, İstiağfar”, 11, 38; Ebu Davud, “Edeb”, 4946; Tirmizî, “Hudud”, 1425, “Birr ve Sıla” 1930, “Kıraat”, 2945; İbn Mace, İftitahu’l-Kitab” 17/22.

24 Buhârî, “Mezâlim”, 243, 244; “İkrah”, 6952; Müslim, “Birr ve Sıla”, 62; Tirmizî, “Fiet”, 2255.

2. Ekonomik Dayanışma

Bu tür dayanışma eş dost ve akrabaların kendi aralarında borçlanma ve ekonomik alış-veriş ilişkisine da-ırdır. Bu alışveriş genelde yazılı bir sözleşme veya bir iki kişinin şahitliği altında yürütölür. Zamanı gelince misli ile iade edilir. Ekonomik dayanışma tüm bu muamelelerde, borç isteyenlere imkân sahibi olanların borç vermesi, borç alanın borcu zamanında ödemesi, borç alan sıkıntılarından dolayı borcu zamanında ödeyemediğı takdirde borç verenin ona mühlet vermesi veya borcunu silmesi, imkân sahibi olan başka kimse-leri de borçluya borcunu ödemesi için yardım etmesi, ihtiyaç sahiplerine karşılıksız yardımda bulunması, itibar sahibi kimselerin borçlu ile borç sahibi arasında aracı olmasından ibarettir.

Ekonomik dayanışma ev, dükkân ve iş yeri komşuları-nın gündelik eşyalarını ve üretim araçlarını kendi ara-larında ödünç vermeyi de kapsar. Ödünç alınan eşya kullanıldıktan sonra aynıyla iade edilir. Eğer telef olur-sa veya kaybolursa yenisi tazmin edilir.

3. Siyasi Dayanışma

Bu tür dayanışma devleti güçlendirmek, ülkeyi geliş-tirmek ve halkın refah seviyesini yükseltmek için her vatandaşın maddi ve manevi olarak birbirine uyum sağlamasını ifade eder. Onlar, maddi açıdan devletin idare ve iş yerlerini zamana uygun şekilde tesis eder ve korurlar. Vatanın çeşitli zenginliklerini ve güzellik-lerini muhafaza eder, bununla beraber bunlardan her-kesin adil bir şekilde istifade etmesini sağlarlar. Halkın yaşam koşullarını iyileştirir ve refah seviyesini yüksel-tirler. Üretim alanında olan rekabette ürün kalitesine önem verirler. Böylece ürün standardını yükseltirler. Manevi açıdan yolsuzluğa karşı çıkıp doğruluğa teşvik eder, haksızlığa karşı çıkıp, adaleti tesis ederler. Em-peryalizme karşı çıkıp dayanışmayı yaygınlaştırırlar. Ayrımcılığa karşı çıkıp birliği güçlendirirler. Şahsî dü-şünmeyi bırakıp umurun menfaatini çıkış noktası ya-parlar. Tüm bunlar hem devletin vatandaşıyla hem de

vatandaşların kendi aralarında dayanışmasını gerekli ve zorunlu kılar.

4. Sosyal Dayanışma

Sosyal dayanışma kendi içinde üç türde incelenebilir.

a. Komşu Hakkını Gözetmek

Komşuluk haklarına riayet etmek geniş manada, kom-şular arasında yapılması gereken bazı işleri hep bera-ber omuz omuza yapmak, ticaret, zanaat ve yaşama dair konularda fikir alışverişinde bulunma, üretecek-leri mal ve alacakları mahsulün kalitesini yükseltmede birbirlerine danışması, birbirlerine yol göstermesi, iş öğretmesi, evlilik işlerinde vesile ve aracı olması, dar-da kaldığında el uzatması, hastalandığında ziyarette bulunması, başına musibet geldiğinde tesellide bu-lunması, içlerinden biri vefat ettiğinde cenaze işleri ile ilgilenmesi, bayram ve özel günlerde, düğün dernekte ve misafir ağırlamada birbirlerine yardım etmesini ifa-de etmektedir. Bununla birlikte günlük araç gereçleri ödünç alıp verme, sabah akşam birbirine yemek gön-derme, emanet etmese bile evine ve mal-mülküne göz kulak olmasını da içermektedir.

b. Kolektif Çalışma

Kolektif çalışma, zaruri olan yol, köprü, kanal yapmak, kuyu kazmak, toplumsal yaşam alanı kurmak, olanları düzeltmek, bozulanları tamir etmek gibi işlerde yar-dımlaşmayı ifade eder. Bunun yanı sıra her türlü kaza-zedelere, doğal afetlerde zarar görenlere maddi açı-dan el uzatmak, manevi açıdan halini hatırını sormak, teselli vermek, gönlünü yapmak, kendi içindeki aciz ve zayıf kimselerin, dul ve yetimlerin haliyle ilgilenmek de bu başlığın altına girer.

c. Örgütlenme

Bu tür dayanışma toplumda itibar sahibi ve anlayışlı kimselerin zengin kimseleri hayır işlerine teşvik et-mesi, muhtaçları tespit ederek, onlara yardım etmesi, toplanan yardımları gereken yerlere ulaştırmasını içe-

henneme atın da ateşe yaslayın. Daha sonra onu uzunluğu yetmiş arşın olan zincire vurun. Çünkü o yüce Allah’a inanmıyordu, miskini yedirmeyi de teşvik etmiyordu.” (Hâkka 69/30-34)

“Miskini doyurmaya teşvik etmiyorsunuz.” (Fecr 89/18)

Bu ayetler, bir toplumda yaşayan insanların arasında yararlı kurum ve kuruluşların kurulmasının önemini ortaya koymakla beraber, önem verilmediği takdirde oluşabilecek tehlikeleri de gözler önüne serer.

Sonuç

Yardımlaşma ve dayanışma Allah'ın emridir. Bu emre itaatin en güzel göstergesi takva ile iyilikte yarışma ve yardımlaşmadır. Takva ile iyilik, imanın şartlarını yerine getirmek, ibadetleri emrolunduğu şekilde hakkıyla eda etmek, başkalarının menfaatini kendi menfaatin-den üstün tutmak ve ahlaki güzelleştirmektir.

Bireyin şahsiyetini inşa eden toplumdur. Toplumu inşa eden de bireylerdir. Toplumun gidişatına yön veren ise fertlerinin şahsiyetidir. İşte bu girift yapı yardımlaşma ve dayanışmayı gerekli, hatta zorunlu kılmaktadır. Yardımlaşma ve dayanışma aileden başlayarak, mahalleye oradan şehir ve bölgelere yayılır ve evrenselleşir. Dini açıdan sağlıklı, ekonomik açıdan güçlü, siyasi açıdan güvenilir, sosyal açıdan uyumlu bir İslam toplumu inşa etmek için dinin yardımlaşma ve dayanışma emrine uyma vazifesi herkesin imkânına göre üzerine yüklenmiştir.

Tam manasıyla dayanışma içinde olan bir toplumda ne sokakta öksüz, yetim çocuklar, ne köşe başlarında dul ve kimsesizler, ne de evsiz, bakıcısız yaşlılar kalır. Çünkü o toplumda imanî kardeşlik tesis edildiği için herkes birbirine sahip çıkar ve kol kanat gerer. Asayiş sağlanır, adalet inşa edilir. Can ve mal güvenliği gibi temel insan hakları güvence altına alınmış olur.

rir. Bu işleri daha aktif ve düzenli şekilde, zamana ve mekâna uygun hayrat kuruluşları, vakıf ve dernekler, sivil toplum kuruluşları gibi birimlerle tesis etmek gerekir.

Allah herkese gücünün yettiği ölçüde takva sahibi olmayı emretmiştir.²⁵ Bu sebeple başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da herkese kendi durumuna göre vazife ve sorumluluklar yüklemiştir. Toplum, zengin, fakir, güçlü, zayıf, avam, havas gibi çeşitli insanlardan oluşmuştur. Herkes kendi ihtiyacına göre bu hayır faaliyetlerine bir şekilde iştirak ederse, bu hayır işleri o birimlerin eliyle yürütülmüş, herkes gücünün yettiğince takva sahibi olmuş olur. Yukarıda zikredilenleri yapmamak, “miskine yemek vermeye teşvik etmemek” olur. Bu da Kur'an-ı Kerim'de dini yalanlamanın yanı sıra cehenneme atılmanın da sebebi olarak beyan edilir.

İlgili ayetler şu şekildedir:

“Dini yalanlayan kimseyi gördün mü? O, öyle kimse ki yetimi itip kakar, yoksulu doyurmaya teşvik etmez.” (Mâ'un 107/1-3)

“Onu yakalayın sonra da bağlayın, sonra onu ce-

25 Bakara 2/286; Teğâbun 64/16.